

Europadomstolens praxis ger bolag rätt till ideellt skadestånd

Europadomstolen i Strasbourg har utdömt ideellt skadestånd till juridiska personer. Advokat Jan Södergren hävdar att det, tillsammans med annan Europarättslig praxis, leder till möjligheten för företag att kräva skadestånd för ideell skada även i svenska domstolar.

Även bolag har rätt till ideellt skadestånd i Sverige för brott mot Europakonventionen. Det hävdar advokat Jan Södergren. I artikeln förklarar han bakgrunden.

ETT HISTORISKT avgörande den 9 juni i år i mål T 72-04 avgjorde HD en juridisk fråga som länge har varit omstridd i Sverige, nämligen om svensk domstol kan utdöma skadestånd på nationell nivå för i Sverige konstaterade brott mot Europakonventionen.

HD utdömde såväl ekonomiskt (700 000 kronor) som ideellt skadestånd (100 000 kronor) till en före detta finanschef för oacceptabelt lång handläggningstid i ett brottmål, i strid mot artikel 6:1 i konventionen. Detta skedde trots att rätt till ideellt skadestånd inte befanns föreligga enligt intern svensk rätt. Som kommer att framgå nedan, föreligger rätt till inhemskt skadestånd enligt Europadomstolens praxis. Denna rätt följer av staternas förpliktelser enligt artikel 13 att inhemskt hantera och reparera konventionsbrott. HD har – trots vissa omskrivningar – anammade Europadomstolens praxis fullt ut.

Huvudfrågan som skall behandlas här

är om även juridiska personer har rätt till ideellt skadestånd. Det var ju i det diskuterade fallet fråga om en enskild individ. För att frågan inte skall ryckas lös ur sitt sammanhang skall jag först behandla den mer allmänna frågan om de nationella rättssystemens förpliktelse.

DEN REGEL SOM Europadomstolen måste anses ha tillskapat genom praxis i skilda avgöranden kan formuleras enligt följande:

Inhemska domstolar skall utdöma såväl ekonomiskt som ideellt skadestånd på nationell nivå, för internt konstaterade brott mot materiella bestämmelser i konventionen, i de situationer som Europadomstolen utdömer skadestånd och med belopp som i vart fall ligger i paritet Europadomstolens praxis, för såvitt inte tillräcklig nationell kompensation har utgått på annat sätt, genom exempelvis straffflinring.

De mer exakta grunderna för regeln har utförligt redovisats i flera svenska rättsvetenskapliga tidskrifter (se fotnot). Förpliktelsen framgår entydigt av fallet T.P. och K.M. mot Storbritannien. Där uttalades att för

”...den händelse rimligt grundade påståenden om kränkningar av en eller flera rättigheter i Konventionen föreligger, måste det för offret [i det nationella systemet] finnas tillgängligt en mekanism som syftar till att fastställa statliga tjänstemäns eller enheters ansvar för kränkningarna. Vidare skall kompensation för såväl ekonomisk som ideell skada till följd av brottet finnas med som en del av gottgörelsen, när det finns skäl därtill.” (para. 107. Understruket här. Min översättning).

T.P. OCH K.M. AVGJORDES i maj 2001 i en fullsuttan Europadomstol (Grand Chamber) som därtill var enig, vilket är ovanligt. Det bör noteras att Europadomstolen inte hänförde sig till någon särskild bestämmelse i konventionen, utan framhöll att rätten till nationellt rättsmedel gäller vid brott mot ”en eller flera” rättigheter samt att både ekonomiskt och ideellt skadestånd då skall utgå. Det är sällan Europadomstolen uttalar sig så tydligt.

Det är emellertid höljt i dunkel varför HD inte hänförde sig till T.P. och K.M., men det saknas såväl skäl och utrymme

GÄSTSKRIBENT: JAN SÖDERGREN

Advokat Jan Södergren är Europarättspecialist och har mångårig erfarenhet av såväl EG-rätten som konventionsrätten.

att spekulera om detta här. Det är uppenbart att avgörandet fanns med i bakgrunden.

HD konstaterar först att ekonomiskt skadestånd kan utgå enligt intern svensk rätt, 3 kap. 2 § skadeståndslagen – i vart fall med stöd av så kallad fördragskonform lagtolkning. Därefter övergick HD till att diskutera den mer kontroversiella frågan om ideell skada. HD motiverade rätten till ideellt skadestånd enligt följande:

”När det gäller kränkningar av rätten enligt artikel 6.1 till prövning inom skälig tid, får mot bakgrund av den praxis som Europadomstolen etablerat..., övervägande skäl anses tala för att ideellt skadestånd skall kunna dömas ut även av svensk domstol. Det måste betraktas som en naturlig utgångspunkt att vid prövningen av anspråk på sådant skadestånd ta hänsyn till Europadomstolens praxis, låt vara att det inte finns någon på konventionen grundad skyldighet att exakt följa denna.”

HD fastställde det belopp om 100 000 kronor som underrätterna dömde ut. Detta belopp ligger i paritet med de belopp som Europadomstolen utdömer i liknande situationer. Således har HD följt Europadomstolens praxis såväl när det gäller på vilka grunder som skadestånd skall utdömas som de belopp som normalt utgår.

När nu HD dömde ut skadestånd i enlighet med Europadomstolens praxis, saknas anledning befara att HD inte skulle göra det i andra situationer där det saknas grund enligt intern rätt samtidigt som ett skadeståndsgrundande brott mot konventionen kan konstateras.

EN SÅDAN SITUATION är således rätten till ideellt skadestånd till juridiska personer, vilket ju anses helt strida mot svensk rättstradition. Motsatsen gäller emellertid enligt Europadomstolens praxis. Det finns här anledning att utförligt redovisa fallet *Commingersoll* mot Portugal (år 2000, Grand Chamber). I fallet utdömde Europadomstolen för första gången ideellt skadestånd till ett kommersiellt företag. Detta gjordes efter noggranna överväganden och domskälen är förhållandevis väl motiverade.

Domstolen påpekade först (para. 32 f.) att den i fallet *Immobiliare Saffi* mot Italien inte hade funnit det nödvändigt att – med beaktande av omständigheterna i det enskilda fallet – pröva yrkandet om ett bolags ideella skadestånd grundat på oro och störningar (anxiety). Detta uteslöts enligt Europadomstolen dock inte kommersiella bolags rätt till

sådant skadestånd på konventionsrättslig grund. Huruvida sådan ersättning skall utgå beror enligt Europadomstolen på omständigheterna i det enskilda fallet.

Härefter erinrade Europadomstolen att den utdömt ideellt skadestånd i fallet *Vereinigung Demokratischer Soldaten Österreichs och Gubi* mot Österrike till en förening som åsamkats ideell skada till följd av brott mot artiklarna 10 [yttrandefrihet] och 13 i konventionen. Vidare hänvisade Europadomstolen till fallet *Freedom and Democracy Party (Özdep)* mot Turkiet, i vilket Europadomstolen tillerkände ett politiskt parti ersättning för ideell skada till följd av den frustration dess medlemmar och grundare fick utstå som ett resultat av ett brott mot artikel 11 (föreningsfriheten).

Domstolen gjorde också en komparativ studie. Den uttalade att det förvisso var svårt att identifiera en gemensam och klar regel bland Europarådets medlemsstater, men noterade att praxis i flera stater utvisade att juridiska personer inte utesluts från möjligheten till kompensation för ideell skada. Därför – och med beaktande av dess egen praxis samt att rättigheterna i konventionen måste tolkas så att de blir praktiska och effektiva – kunde inte sådant skadestånd till juridiska personer uteslutas.

Härefter övergick domstolen till att räkna upp olika typer av sådana skador som kan vara ersättningsgilla. Den konstaterade först att sådana skador kan vara såväl objektiva som subjektiva. Bland de skador som bland annat skall beaktas, räknade Europadomstolen upp *”bolagets rykte, osäkerhet i beslutsplanering, avbrott i ledningen av bolaget (för vilka det inte finns någon exakt metod för att bedöma konsekvenserna) och slutligen, om än i mindre utsträckning, den oro och de olägenheter som ledning har fått utstå”*. Med beaktande av det sagda utdömde Europadomstolen ersättning för ideell skada till bolaget för de olägenheter det fått utstå till följd av långsam handläggning i ett civilmål.

EFTER COMMINGERSOLL har Europadomstolen regelmässigt utdömt ideellt skadestånd till bolag för bland annat brott mot rätten till domstolsavgörande inom skälig tid, även i fall mot Sverige, se exempelvis *Västberga Taxi AB* mot Sverige. Det är emellertid uppenbart – inte minst beroende på Europadomstolens hänvisningar till mål som avsåg yttrande- och föreningsfriheten – att det inte enbart är brott mot artikel 6 (fair trial) som avses.

Det skulle således utgöra ett uppenbart brott mot rätten till nationella effektiva rättsmedel enligt artikel 13, om den svenska rättstraditionen att konsekvent vägra kommersiella bolag ideellt skadestånd upprätthölls, även vid sådana brott mot konventionen för vilka Europadomstolen utdömer sådant skadestånd. HD har visat att den inte tänker döma så att dess avgöranden kommer i konflikt med denna bestämmelse, vilket naturligtvis är självklart, men som på grunder som inte skall utvecklas här, har ifrågasatts.

Att HD:s dom även medför en rad andra konsekvenser för svensk skadeståndsrätt kommer sannolikt att bli föremål för livlig debatt framöver. Vad avser frågor som berör bolag kan juridiska personers otillräckliga skydd för misskrediterande uppgifter i exempelvis massmedia enligt svensk rätt nämnas. Så kallat ekonomiskt förtal erkänns ju inte i Sverige. I motsats härtill torde sådant skydd principiellt finnas enligt vissa bestämmelser i konventionen. Till skillnad från vad vissa inhemska rättsinstanser har uttalat gäller också konventionens bestämmelser principiellt mellan enskilda, exempelvis ett bolags rätt gentemot privatägt massmedia, genom så kallade positiva förpliktelser för staterna att även tillhandahålla sådant skydd i den interna rättsordningen.

Sistnämnda fråga är emellertid så komplex att den bör behandlas i en separat framställning.

Fotnot: Europadomstolens regel att inhemska domstolar ska utdöma såväl ekonomiskt som ideellt skadestånd på nationell nivå för brott mot Europakonventionen, och grunderna för den, har utförligt redovisats av Percy Bratt och Jan Södergren i *Europarättslig tidskrift (ERT)* 2000 s. 407, Clarence Crafoord *ERT* 2001 s. 519 och 2005 s. 13 samt Jan Södergren i *Juridisk Tidskrift* 2004/2005 s. 762. Se även Håkan Anderssons analys i *PointLex* 2005-06-21.

EUROPADOMSTOLENS SKADESTÅNDSREGEL:

Inhemska domstolar skall utdöma såväl ekonomiskt som ideellt skadestånd på nationell nivå, för internt konstaterade brott mot materiella bestämmelser i konventionen, i de situationer som Europadomstolen utdömer skadestånd och med belopp som i vart fall ligger i paritet med Europadomstolens praxis, försvårat inte tillräcklig nationell kompensation har utgått på annat sätt, genom exempelvis strafflindring.